

Dagen derpå revolusjonen: Žižek om kommunismen og krisene i vår tid

Photo credits: Amrei-Marie (CC 2.0, via [Wikimedia Commons](#))

Da Slavoj Žižek deltok på Holbergdebatten i Bergen snakket han om kommunisme og de tre krisene i vår tid: migrasjon, miljø og digitalisering.

Av Oda Davanger

I desember i fjor kom den slovenske filosofen [Slavoj Žižek](#) til Bergen for å forelese og delta i Holbergdebatten, som hvert år finner sted som en markering av [Ludvig Holbergs](#) opplysningstanke. Žižek har vært omtalt som «Vestens farligste filosof». På UiBs nettside beskrives han som «en superstjerne innen kulturforskning». I denne teksten oppsummeres Žižeks forelesning og intervjuet med den amerikanske økonomen Tyler Cowen, samt noen av spørsmålene fra andre akademikere, fra Twitter og fra salen, den kvelden i desember.

Žižeks foredrag gjenspeiler hans større filosofiske prosjekt, som ifølge arrangørene ved UiB innebærer en blanding av marxisme, pop-kultur og psykoanalyse. Professor i litteraturvitenskap ved UiB, Ellen Mortensen, introduserte Žižek som en av de definerende intellektuelle i vår tid. «Tre tiår etter den Kalde Krigen, kan kapitalismen klare å håndtere nåtidens utfordringer?», spør hun Žižek, som må stå til ansvar for hvorfor han 30 år etter kommunismens fall i Øst-Europa fortsatt kaller seg kommunist. Hans meddebattant, Cowen, la raskt ut en teori om det: Fordi Žižek først og fremst er nostalgisk. Det var ikke Žižek enig i. Han ser ikke bakover, men fremover, der kommunismen gir reell mulighet å takle våre tids tre store kriser: migrasjon, miljø og digitalisering.

Žižeks mest verdifulle bidrag både under forelesningen og i debatten var: Hva skjer morgenen etter revolusjonen? Han viser til «V for Vendetta»-filmen: «Jeg er ikke imponert over en folkemasse som stormer parlamentet og feller styresmaktene. Det kan alle gjøre.» De store viktige tanker sidestilles med enkelte upassende kommentarer. Blant annet nevner Žižek i forbifarten at han foretrekker Greta Thunbergs nå mer diabolske femininitet fremfor hennes tidligere ikke-autentiske ynde. En annen tilfeldig gang gir han en irrelevant og feilberegnet kritikk av #MeToo-bevegelsen – der han mener kvinner på teatralisk vis har gjort det forbudt å si til dem at de vakre, og dessuten at amerikansk feminisme ikke er åpen for selvkritikk. Men foruten disse innskutte kommentarene kan det skimtes et sammenhengende svar på hovedspørsmålet. Ikke for å villedes leseren – Žižek legger ikke frem nøyaktig hva han mener kommunisme er. Men det gjorde ikke [Marx](#) heller. Noen mener sågar det er den klokeste strategien siden ethvert håndfast bilde av kommunismen ikke vil kunne omfavne alle de detaljer og fremtidige utfordringer som kommunismen i virkeligheten måtte kunne romme.

Forelesning

Det 20. århundres kommunistiske drøm er over, innrømmer Žižek. «Så hvorfor er jeg fortsatt kommunist?» Sosialismen med menneskelig ansikt forble en drøm. Det er ikke slik at

kommunismen bare ble korrumpert av autoritære visjonærer – det finnes allerede problemer med den originale visjonen. Men tross problemene med marxistisk kommunisme, forteller Žižek, har kommunismen ført til noen gode ting, som anti-fascisme, masseutdanning og helsetilbud. Tross noe skeptisisme fra hans meddebattant Tyler Cowen hyller Žižek Kina som kommunismens triumf og som den største økonomiske suksessen i menneskelig historie, der hundre millioner mennesker ble løftet ut av fattigdom i løpet av relativt få tiår. Dette kaller han kommunismens eneste virkelige triumf. Hvordan fikk de det til?

Ifølge Žižek var det 20. århundrets venstreside definert av dens motsettelse mot to fundamentale antagonistiske tendenser i moderniteten: kapitalisme, med dens aggressive individualisme og fremmedgjørende dynamikker, på den ene siden, og den autoritære, byråkratiske statsmakten på den andre siden. Kina er kombinasjonen av de to trekkene i ekstrem form og er i dag den mest effektive versjonen av sosialisme. Kina er i ferd med å bli en modell av «nettverksautoritet» (*network authoritarianism*) der det spioneres på mennesker slik at maskinsystemer kan lære seg å inkorporere atferd og respondere. På et vis er dette en mer effektiv måte å håndtere alles behov enn demokratiet, sier Žižek.

Men, tilføyer han, det er likevel ikke det som skjer i Kina, hvor det fortsatt finnes mye ustabilitet, korrupsjon, og dessuten statsdrevne konsentrasjonsleirer. I oktober 2019 lanserte kinesisk media et offensiv, der de hevdet at demonstrasjonene i Europa og Sør-Amerika er et direkte resultat av Vestlig toleranse for Hong Kong, og at Vesten selv har mange problemer med opphav i dyptliggende understrømninger av utilfredshet. Denne ustabiliteten vil til slutt manifestere seg som i Hong Kong, hevdet de kinesiske mediene. På en diskre måte bygger Kina opp under en global makthaversolidaritet, med felles grunnleggende interesse av å holde på makten mot opprørske populasjoner – på tvers av ideologiske og geopolitiske tensjoner. Landet advarer Vesten mot å underminere utilfredshet hos deres eget folk, og mot å akseptere protester og dissens.

Dagens protester finner ikke bare sted i fattige land, men også i land med relativ velstand. De uttrykker en stadig større utilfredshet som ikke kan håndteres, hevder Žižek, av eksisterende former for representasjon. Det som venter oss, er vedvarende unntakstilstander og sivil ulydighet. Nåtidens sivile opprør, politiske uroligheter og underlige protestbølger tillater oss å se med nye øyne på Berlinmurens fall, sier Žižek. «Det var mirakuløst det som skjedde da». Et par måneder før kunne ingen ha forestilt seg at den skulle kollapse som et korthus. Men vi skal ikke glemme at bare noen år senere skjedde det noe enda mer overraskende: kommunistene kom igjen til makten gjennom frie valg. Tenk bare på Polen! Den tredje overraskelsen kom nå i vår tid. Nå er det høyrepopulister som har fått makten i Polen og det som gjelder er avvisningen av både

kommunismen og det liberale demokrati. Hva skjedde?

Det flesteparten av de som demonstrerte mot kommunistiske regimer før Berlinmurens fall ønsket seg, var ikke simpelthen kapitalisme, mener Žižek. De ville ha grunnleggende sikkerhet og rettferdighet, ærlighet, velferdsordninger, solidaritet, frihet til å leve egne liv bortenfor en undertrykkende stat og dens kontroll, uten statens primitive indoktrinering og kynisk hykleri. Disse vage idealene til demonstrantene kommer hovedsakelig fra sosialistisk ideologi. «Vi har alle lært av [Freud](#)» sier Žižek, «at det som er fortrent gjenoppstår i forvrengt form». Dissidens gjenoppstår som høyrepopulisme, men det er ikke noe nytt. I dag ser vi en ny versjon av liberale demokratiers skuffelser. De gule vestene og andre liknende protester i vår tid viser den populistiske skuffelsen i liberalt demokrati. Freud snakket om kulturens misnøye. Det er misnøyen ved liberal kapitalisme vi ser uttrykke seg nå, 30 år etter Berlinmurens fall. «Hvem vil få være stemmen til denne misnøyen?» spør Žižek. «Er det de populistiske nasjonalistene? Her ligger venstresidens store oppgave.» At vi stille aksepterer at den liberale, demokratiske orden er den beste muligheten vår, hevder Žižek, er fordi vi ikke har en ny visjon om en post-kommunistisk fremtid.

Dagen derpå revolusjonen

«Hva skjer etter folkets seier?» spør Žižek, og legger til at han er villig til å selge sin mor inn i slaveriet for å se *V for Vendetta Part II*. «Hvordan kommer de til å organisere sine dagligdagse liv? Det som interesserer meg, er morgenen derpå. Når ekstasen og lidenskapen har tatt slutt». Hvordan vil vanlige folk erfare forandringen? Žižeks spørsmål er her mindre sexy enn hvordan en revolusjon lykkes, eller hvordan å felle et regime. Det handler om hverdagslige rutiner, om fordeling av oppgaver og midler. Det handler om flisespikkeri og prosedyrer for å komme til enighet. Det handler om å innføre nye systemer – gørrkjedelige ting. Vedtekter, vaner, og plikt. Noen må jo lage mat og vaske tøy, uansett hvem som har makten. Og spørsmålet er rimelig, for det handler ikke om hvordan vi avviker det nåværende systemet, men hva vi vil gjøre i dens sted. Det må være ideen vi tilbyr de som er skuffet over vår tids liberale demokratier.

Svaret på hva som skjer etter folkets seier finner Žižek i fremmedgjøring, men ikke at vi skal overkomme fremmedgjøring. Vi bør heller endre målet, fra å overkomme fremmedgjøring, til å få til den riktige typen fremmedgjøring, anmoder han: «En jevn funksjon av fremmedgjorte, usynlige sosiale mekanismer som ivaretar sfærer fri for fremmedgjøring». Derfor er velferdsstaten attraktiv, forklarer han. «Staten i dens anonyme apparat hjelper fattige for meg, så jeg ikke trenger å

konfrontere de ekskluderte og de underpriviligerte ansikt til ansikt». Den er farlig, sier Žižek, den ideologien som begynte med Margaret Thatcher, som sa «Samfunnet eksisterer ikke, det finnes bare individer som kaver og arbeider». Det er en falsk «ufremmedgjøring» (*disalienation*) ifølge Žižek – en falsk repersonalisering av sosiale relasjoner hvor de fattige er ansvarlige for egne skjebner. Her er hjelpens objektive å hjelpe dem å få tilbake egenansvaret. Da er det ikke lenger den abstrakte stat, men «meg og andre hardtarbeidende» som betaler kostnadene, og de fattige er også personaliserte og får ansikt: ofte ansikt som portretterer late og onde mennesker som utnytter vår generøsitet.

«Det fremmedgjorte system som regulerer våre liv er egentlig ikke bare en illusjon, men våre livs aktualitet. Hver direkte personalisering i vårt univers er en ideologisk løgn. Så hvorfor holder jeg fortsatt ved kommunismen når det 20. århundrets kommunisme mislyktes, og fødte frem en ny form for morderisk terror?», spør Žižek.

Vi lever i en alder av apokalyptiske trusler. Det er Žižeks viktigste argument mot nåværende liberale, kapitalistiske demokratier. Når vi nyter livet, gjør vi det i skyggen av katastrofen. Det er et paradoks at en sånn fiksering på en kommende katastrofe er nettopp en måte å unngå å konfrontere den på. Vi må leve orientert mot slutten, anmoder han. Høyrepopulister maler et bilde av muslimske flykninger, eller av politisk korrekthet som et marxistisk plott for å ødelegge Vestlig sivilisasjon. Venstrepolitikken legger vekt på andre apokalyptiske trusler: miljø og digital kontroll. Rasjonalistiske optimister fokuserer på at alt blir bedre. Men det er tre ting vi bør ta alvorlig, mener Žižek: 1) migrasjon; 2) miljø; og 3) digitale kontroll. Disse tre tingene angår vår felles eksistens, er transnasjonale og kan ikke tilnærmes innenfor nasjonalstatens rammer, som samtidig, dessverre gjør et comeback, legger han til.

Migrasjon

For høyresiden er det immigranter som truer vår levemåte. For venstresiden er trusselen de skiller som kommer i veien for en global sivilisasjon. Likevel vil Žižek styre unna den enkle leksjon i gjensidig toleranse. Denne leksjonen illustrerer han ved det han kaller «denne dumhet forkledd som visdom». Et ordtak går som følger: «En fiende er noen som du ikke har hørt historien til enda». Žižek kan ikke forestille seg, til latter fra salen, en mer idiotisk ting å si. For de historiene vi forteller om oss selv – selv til oss selv – og hvordan vi opplever vår situasjon, er en løgn. Sannheten ligger utenfor, i våre handlinger, i det vi gjør, hevder han.

Det vi ikke må, er å slutte oss til abstrakt humanisme, som appellerer til vår sjenerøsitet, der vi snakker om at de fattige i den tredje verden lider som følge av europeisk rasisme og kolonialisme. Denne tankegangen sammenfaller også ofte med et merkelig økonomisk argument: Europa trenger immigranter for økonomisk vekst, fordi våre fødselstall faller og vi mister vitalitet. Det er merkelig å høre venstrepolitikken som fremkaller høyresidens typiske oppfatning av vitalitet: La oss åpne oss for immigranter i et desperat forsøk på å unngå de radikale endringene vi trenger, og ivareta liberal, kapitalistisk *status quo*.

Logikken er heller motsatt: kun radikal økonomisk endring kan ivareta vår levemåte. Med tanke på sirkulasjonen av global kapital settes flyktninger i en posisjon av overflødig menneskelighet, et speilbilde av merverdien. Denne sammenlikningen fungerer veldig fint på engelsk, der Žižek bruker ordene «surpluss humanity» og «surpluss value». Men ingen mengde humanitær hjelp og åpenhet, hevder Žižek, vil kunne bøte på denne spenningen. For å oppnå det må man restrukturere hele det internasjonale byggverket. Ta nasjonalstaten for eksempel: i nasjonalstatens etikk er den mest heltemodige handling å være rede til å ofre sitt eget liv for nasjonalstaten. Det betyr, sier Žižek, at den ville, barbariske relasjonen mellom nasjoner er basisen for hele det etiske livet innenfor staten. Er ikke dagens Nord-Korea, spør han retorisk, det ultimate eksempelet på nasjonalstatens overherredømme? Derfor, mener Žižek, med henblikk på Nord-Korea, er oppgaven å sivilisere selve sivilisasjoner.

Typer som Snowden og Assange er Žižeks helter. Når Žižek her har snakket om migrasjon som den ene av vår tids tre kriser, mener han at det beste vi kan gjøre for vår verden, som medlemmer av en nasjonalstat, er å være trofast ikke til ens nasjonalstat, men til etikken som sådan: «Det finnes situasjoner der landssvik er det fremste man kan gjøre i lojalitet til etikken», sier Žižek. Å sivilisere sivilisasjoner går ut på nettopp dette – en sterkere tilknytning til det som er etisk riktig enn fedrelandet og kapitalismen, og derfor også en villighet til å gi slipp på nasjonalstatens struktur. Kapitalismen er nemlig ikke det eneste i veien for migrantkrisen: Først når vi har gitt avkall på nasjonalstaten kan man tilslutte seg en global orden som vil kunne temme det barbariske ved internasjonale relasjoner og den overflødig menneskelighet som tilfaller flyktninger og mange migranter.

Miljø

Vi går fra et indre til en ytre trussel. Jeg vet godt, sier Zizek, hvor usikre de ulike framskrivningene er i dette domenet. «Vi kan bare være helt sikre på hva som foregår når det først er for sent», men det er nok data til å kunne sikkert forutse katastrofen, sier Žižek. Så vi burde handle på en eller annen kollektiv måte. Miljø er en av de største ideologiske slagmarkene. På den ene siden har vi enkel ignoranse. På den andre siden har vi vitenskap og teknologi, men som overlater løsningene til markedet. Dermed får vi ego-press på personlig sosialt ansvar i stedet for store systematiske grep. Det er ideologi på sitt beste: det gjør deg ansvarlig og gir deg en lett utvei. Den verste versjonen, hevder Žižek, er dyp-økologi. «Ideen om at vi burde fordømme våre tradisjonelle liv og igjen bli respektfulle barn av Moder Jord.» Paradigmat om Moder Jord er helt feil: «She is a dirty bitch», erklærer Žižek. Forestill deg alle katastrofene før menneskeheten. Hvor kommer oljen fra? Naturen er helt kaotisk. Ikke spill det spillet der man må komme tilbake til balanse. Det er ingen balanse. Hvordan menneskeheten truer jordkloden handler om at vi frykter for vår egen skjebne. La oss være ærlige: Vi er bekymret for vårt eget miljø.

Så hvordan skal vi handle? Vi befinner oss dypt i uordenen. Det finnes ingen enkel demokratisk løsning her. Vi snakker som om politikere og korrupte naturvitere dekker til sannheten. Men det første steget er å innrømme at det finnes ingen klar, enkel løsning. Vi må innrømme, sier Žižek, at dette er en veldig trist, forvirret og kompleks situasjon. Det minste vi kan gjøre er å rydde opp i prioriteringene våre og innrømme det absurde ved politiske krigsleker som utspiller seg mens vår verden trues.

Digitalisering

Det nye ansiktet til vår tids kapitalisme er digitaliseringen, eller overvåkingskapitalismen. I dette regimet gjelder kunnskap, autoritet og makt, og det er vi som er ressursene. Vår rett til selvråderett har forsvunnet, advarer Žižek. Mens vi surfer, kjøper og ser, får vi det vi vil ha, men vi gir mer. Vi gir informasjon om oss, der det vi ser på som frihet er informasjonen som gjør oss til slaver. Hva er friheten når vi surfer på nett? Det er datasamling. Men overvåkingskapitalismen er ikke det viktige. Det finnes mer potensiale i nye former for dominering gjennom direkte maskingrensesnitt (*direct machine interface*) og hjernekontroll. At hjernene våre kan kommunisere direkte med en maskin uten språk imellom. Dette blir det, i all hemmelighet, jobbet mye for å utvikle, men gjennom media får vi kun det sensasjonelle. Det vi er, er nettopp tankestrøm og ekstern virkelighet. Vi er frie i våre egne tanker fordi vi er klar over at det vi selv tenker forblir hos oss selv – uten direkte konsekvenser for virkeligheten. Dette er nå truet. På grunnivå skjer det allerede, i norsk media. I Kina – og Žižek vil ikke stemple dem som eksentriske totalitære, for likhetstrekk med Vesten er slående – må elever bruke noe på hodet som registrerer hjerneaktivitet så læreren kan se om de

følger med eller ikke. Potensialet til slik teknologi er enormt.

Hvordan skal vi kjempe mot alt dette? Det finnes ikke noe enkelt, klart svar. Ja, sier Žižek, jeg er for regulering av markedet og velferdsstaten, men hverken markedet eller velferdsstaten som apparat kan gjøre jobben vi trenger for å håndtere digitalisering på en human måte.

Løsning

Žižek foreslår en kombinasjon av to ting som sammen kan bidra til en løsning på disse tre globale krisene. Han innrømmer dog villig at disse løsningene kan ha obskure, totalitære assosiasjoner. Det ene er voluntarisme, der vi må få til store kollektive beslutninger som motsetter seg den iboende logikken av kapitalutvikling: «Oppgaven er ikke for marxisten å være med på fremskrittstoget, men å dra i nødbremsen. Ikke lenger har vi råd til å tenke at historien er på vår side.»

Den andre delen av løsningen, som skal kombineres med voluntarismen, omtaler Žižek som terror. Hva om USA, i en viss forstand, har rett i å fordømme Julian Assange og Wikileaks som terrororganisasjon, spør han. «Min terrorfigur er informanten», erklærer Žižek. «Det er kun disse typer forrædere som er autentiske helter i dag.» Men det er ikke avsindig terrorisme, hevder Žižek. Heller tvert imot. Det er enda mer utopisk å tenke at vi på noen måte kan klare å overleve uten liknende radikale grep. Klimaforandringene pågår sakte, og vil fortsette å utvikle seg. «Jeg bare ber om at én katastrofe vil være nok til å vekke oss. Men jeg er en pessimist, og det er en god ting.» For å kunne være i godt humør må man være pessimist, hevder han. En pessimist venter seg ikke mye, men er glad når gode ting skjer. Det er verre å være optimist. En pessimist kan leve med ruiner.

Intervjuet

Cowen intervjuer Žižek etter foredraget, og vurderer ham som en «moderat konservativ kommunist». Han kritiserer Žižeks hyllest av Kina, men Žižek nekter å bruke Kina som et eksempel

på noe verre enn resten av verden. De er bare ærligere på det. Han vil også distanseres fra humanismen: «Jeg er ingen forsvarer av det humanitære» sier Žižek. «Fra krisene jeg har nevnt, trengts det å skje noe mer radikalt». Han stiller Cowen så et motspørsmål: «Eller vil du fortsatt bare få systemet til å fungere enda litt bedre?»

Amerikansk økonom Tyler Cowen. (Kilde: [Wikimedia Commons](#))

Cowen beskylder Žižek for å være nostalgisk. Žižek innrømmer at han liker å høre på gamle

kommunistiske sanger, men er stadig misfornøyd med anklagen, og returnerer tilbake til den gjennom hele intervjuet. Grunnen til det, sier Žižek i sitt forsvar, er at han er fascinert av Stalin. Og Stalin var fascinert av Amerika. Bolsjevismen forsøkte radikal frigjøring, og endte med å bli et mareritt. Det er ikke nostalgi, men en interesse for ideologi og dens paradokser. At den har sin innvirkning på deg, selv om du ikke tror på den. Eller når det er forbudt å tro på den. 1900-tallets grusomheter er ikke bare en mørk fortid – det er heller potensialet som ligger i selve modernitetsprosjektet.

Žižek spør Cowen om han tror markedskreftene kan løse våre klimaproblemer, og Cowen erkjenner at vi trenger mer enn markedskreftene for å gjøre det. Og det som er «noe mer», sier Žižek, er det han kaller kommunisme. Han er opptatt av de pragmatiske, konkrete problemstillingene, ikke av å vente på den store revolusjon. «Jeg er imot lykke», sier han og mener det som innebærer et komfortabelt liv uten ansvar. Hans svar må ses i samsvar med noe han sa tidligere, i foredraget: «Jeg vil ha dramatik og sjokk. Hva skjer med seksualitet i dag? Når lidenskapelig kjærlighet til en person ses på som noe farlig eller utdatert. Den ideologiske meldingen er at vi skal eksperimentere og rekonstruere oss selv. Forestill deg selv at du ikke er forelsket – det er et fint liv med en jobb og venner og engangsligg. Plutselig kommer kjærligheten og du faller for noen på helt lidenskapelig vis. Innrøm at livet er ødelagt. Freden er over. Jeg vil ha det dramatiske livet der man ikke får god søvn. Jeg håper vi er klare.»

«La meg provosere deg» sier han, muligens for å vise oss en del av denne dramatikken – men han gjør det på den samme uoriginale, middelmådige, patriarkalske måten: «Kvinner i dag», begynner han, og blander politikk og filosofi. Som Hegelianer innrømmer han at uskrevne regler binder samfunnet sammen, men at politisk korrekthet, det som tilsynelatende ifølge Žižek er feminismens agenda, forsøker å legalisere de uskrevne reglene, som i idéen om samtykke. Samtykke løser ikke problemet, fordi press og vold kan overleve samtykke, hever Žižek, og stiller seg kritisk til idéen om å være frie fra samfunnsnormer slik at vi kan være den vi vil. Žižeks vil fremme en løsning for hva som skjer i møtet i med krisene som kommer etter revolusjonen. Løsningen er kommunismen. Men man kan lure på hvorfor han er så kritisk mot feminismen samtidig som han er så tilgivende til kommunismens skavanker, både historiske og ideologiske, og som han villig innrømmer å fremme kommunismen til tross for. Hva tenker han at feministene skal gjøre i stedet for det feministiske prosjektet, skal det være de som vasker klær og lage mat? Neppe.

Likevel er Žižek overbevisende i sin redegjørelse for at kapitalismen og nasjonalstaten ikke er tilstrekkelig til å håndtere de tre krisene som på forskjellig vis truer ikke bare vår felles verden, men også vår humanitet: migrasjon, digitalisering, og miljø. Kommunismen fraskriver seg både kallet

etter kontinuerlig økonomisk vekst, og den poetiske mytos om nasjonens separatist egentilhørighet – som begge kommer i veien for en felles og nødvendig krisehåndtering. Det er ingen utopisk løsning heller, og derfor er Žižek fortsatt pessimist: «Tror vi at vi vil ha et komfortabelt, ansvarsløst liv?», sier han. «Har ikke Freud lært oss at vi jo ikke vet hva vi vil? Hvordan vet du at du virkelig begjærer det du tror at du begjærer?» Žižek vil heller leve i ruiner og være glad, enn å være optimist med forhåpninger til etablerte strukturer som uunngåelig fortæres av krisene.

Spørsmål fra publikum – et utvalg

1. Jodi Dean fra Hobart and William Smith Colleges stiller et spørsmål tatt opp i forkant av debatten: «Hvordan ser du potensiale for kommunistisk politikk i dag? Hvordan forestiller du deg kapitalismens slutt?»

– [Lenins](#) tid er over, svarer Žižek, men hans pragmatiske, voluntaristiske driv er fascinerende. I 1917 var alt et stort virvar, og han visste ikke hva de skulle gjøre. Oktoberrevolusjonens undergang kom dagen derpå. De klarte ikke etablere en ny orden, en ny hverdag. Lenin sa til og med åpent at situasjonen var desperat, og han hadde ingen oppskrift eller tiltro til fremtiden. Han så bare en total åpenhet. Det fascinerer meg, sier han, men jeg formoder ingen retur dit. Som pessimist tenker jeg som Lenin sa om det å skulle returnere til begynnelsen: «ingenting fungerer». Den eneste formelle kommunismen i dag, Kina, plages av miljøkrisen og digitalisering. Så vi må begynne med frykten, vi må begynne på nytt. Lenin var heller ikke tro mot Marx. Alle store revolusjonære søker tilbake til opprinnelser, men vi må innse at det 20. århundrets kommunisme var total fallitt.

2. Rebecca Comay, professor i filosofi og litteraturvitenskap ved University of Toronto stiller følgende fra videoopptak: «Katastrofe inneholder muligheten for dens egen overvinnelse, både som negativ indeks og mulighet for forløsning. Denne formen for dialektikk har du selv argumentert for at [Hegel](#) motstår, men at Marx faller for – at han overdriver presens og undervurderer kapitalismens kapasitet til å ta inn over seg og livnære seg på egen krise. Finnes det en idé om revolusjon i nåtid som ikke får problemer med dette paradigmet?»

– Det finnes en tanke om frelse i Marx, medgir Žižek. Hegels problem er det motsatte. For Hegel gikk det helt galt med den franske revolusjon, som ble etterfulgt av Jakobinsk terror. Hegel er ingen

optimist. Hans grunnleggende innsikt er at uansett hvor god en idé eller et prosjekt er, vil det bli feil på den ene eller andre måten. Det han gjorde med den franske revolusjonen er det vi bør gjøre med det 20. århundrets kommunisme. Jeg kan enda se det fantastiske, frigjørende, utopiske potensialet, men dette gikk forferdelig galt med Stalinisme. Vi må komme tilbake til de mer jordnære samfunnsmodellene. Vi nærmer oss krise, men vi kan ikke simpelthen revitalisere det 20. århundrets kommunisme. Som Hegelianer er jeg dypt mistroisk til dogme. Men hvis man gjør noe for annen gang, etter å ha dratt lærdom av den første gangen, og kanskje har en mer ydmyk tilnærming ... Ikke vent på den store revolusjonen. Den har allerede skjedd.

3. Fra salen stilles følgende spørsmål: «Hva fikk deg til på nytt å stadfeste kommunismen, og hvordan har denne stadfestelsen utviklet seg?»

– Den nåværende liberale demokratiske kapitalismen er ikke nok til å takle migrasjoner, digitalisering og klimakrisen, svarer Žižek. Jeg sier ikke at vi skal gå tilbake til det 20. århundrets kommunisme. Helt enkelt, jeg var aldri naivt pro kommunisme. Jeg begynte som Heideggerianer, og er mistenksom mot liberal optimisme. Vestlige liberale liker å skylde på seg selv for flyktningkrisen, men vi er ikke ansvarlige, mener Žižek. Selv politisk korrekthet er en feilrettet bruk av den europeiske opplysningstradisjonen.

Žižeks poeng er at vi ikke kan håndtere de store krisene som kommer innenfor et liberalt, kapitalistisk system.

4. Et spørsmål fra Twitter leses opp: «Hvordan kan vi, i Norge, få folk over til venstresiden?»

– Ikke ved identitets-feminismen, og ikke ved kulturell politikk. Finn noe som gir gjenklang hos majoriteten, er Žižeks råd. Politisk korrekthet har ofte en underliggende klassepartiskhet. Man må ha en større visjon, ikke en vag idé om mindre korrupsjon, dersom man vil ha sosialistisk velferdsstat eller gammeldags kommunisme.

Žižek forsvarte kommunismen i Bergen den kvelden, uten å komme med det han selv ville kalt en

enfoldig definisjon – og presentert en annengradskommunisme som drar lærdom fra det 20. århundrets tragedier, et bedre alternativ til de maktesløse, liberale, kapitalistiske demokratiene. En kommunisme som kan iverksettes på det kjedelige og dagligdagse nivået, og som kan håndtere våre tids tre store kriser. Hvis Žižek var politiker ville hans slagord kanskje vært: Vær pessimist! Ikke forvent deg det gode liv, men i din kjærlighet til det som er godt, dyrk din egen elendige tilstand i et fellesskap som både fremmedgjør, og griper tak i, det som er nødvendig.

Se Holbergdebatten 2019 [her](#).

Noter
